

รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข : กรณีศึกษากุดซุย อำเภอมือง จังหวัด มหาสารคาม

A Model for Developing Well-Being Community: A Study Case of Kudsui Village, Amphoe Mueang, Mahasarakham Province

วาริธ ราศรี¹

Warit Rasri¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทของปัญหาและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข บ้านกุดซุย อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม 2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขบ้านกุดซุย อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม 3) เพื่อทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขบ้านกุดซุย อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยคือชุมชนในบ้านกุดซุย จำนวน 40 ครัวเรือน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม มีค่าเชื่อมั่น 0.98 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการสอบความแปรปรวนหลายตัวแปรตาม (MANOVA : Repeated Measure) ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นปัญหาสังคมปัญหาคุณภาพชีวิต และความต้องการของชุมชน ชาวบ้านมีความต้องการความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเพื่อนำไปฝึกปฏิบัติสร้างรายได้ เช่น การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ การทำปุ๋ยชีวภาพ การเพาะเห็ดขอนขาว การเพาะเห็ดนางฟ้า การเลี้ยงวัว การเลี้ยงกบ เกษตรอินทรีย์ การเลี้ยงจิ้งหรีด การเลี้ยงปลาตุ๊ก การเลี้ยงไก่พันธุ์สามสายเลือดและการเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมืองตามลำดับ 2) รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข แบ่งเป็น 4 ขั้นตอนได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน, การวิเคราะห์ปัญหาและพิจารณาความเป็นไปได้ของโครงการ, ทดลองและประเมินผลการใช้, การสร้างความรู้ให้ชุมชน 3) ความอยู่ดีมีสุขและความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขโดยหลังการเข้าร่วมโครงการวิจัยสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการวิจัยประชาชนในชุมชนมีความอยู่ดีมีสุขโดยรวมอยู่ในระดับมากและมีความพึงพอใจผลที่ค้นพบก็คือทำให้ครัวเรือนเกิดผลดีทางด้านการลดค่าใช้จ่ายและการเพิ่มรายได้และทำให้มีความสุขความพึงพอใจมากขึ้น

คำสำคัญ : รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข, ชุมชนอยู่ดีมีสุข

¹ อาจารย์หลักสูตรสาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ABSTRACT

The objectives of the research study were to study context, problems and needs assessments of community, design a model of well-being community development, and try out and evaluate the model. The samples were forty families leaders in Kudsui Village, Muang District, Maha Sarakham province, who voluntarily participated in the well-being community development project. The research instruments were an evaluation form and an interview form. The collected data were analyzed by the use of percentage, a mean, a standard deviation, and the MANOVA (Repeated Measure) was used in hypothesis testing. Theory taken as a basis for this research is theories of human development and the concept of public participation. The research findings were summarized as follows;

1. Villagers and chief household of Kudsui Village informed that the most serious problem was social problems and life problems. In addition, villagers wanted to have knowledge about their profession to earn extra income such as growing organic vegetables, making organic fertilizer, farming white timber mushroom, oyster mushroom, cattle, frog farming ,organic agriculture, crickets farming, fish farming, hybrid chicken farming, and chickens native species farming etc.

2. The model of well-being community development consisted of four steps : 1) establishment of relations, analysis of problems and need assessments, 2) design of well-being community development model 3) trial and evaluation of the model, and 4) providing training course to problem in community.

3. Well-being condition and satisfaction towards the community development were higher after participating in the project. It was shown that the overall well-being condition and the satisfaction were at a high level. Advantages of the project were that the household cost of living reduced while the happiness and satisfaction were increased.

Keyword : A Model for Developing Well-Being Community, Well-Being Community

บทนำ

เมื่อโลกก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 ยุคแห่งการเชื่อมโยงประเทศต่างๆ ให้ใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้นหรือประเทศต่างๆ ได้ก้าวสู่ระบบหนึ่งเดียวกัน ตามที่เรียกว่า โลกาภิวัตน์(Globalization) นับได้ว่าเป็นกระแสหลักของโลกแห่งยุคปัจจุบันในฐานะเป็นตัวขับเคลื่อนสังคมโลก ภายใต้อิทธิพลแห่งการพลวัตในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ฯลฯ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2544: 56) ประเทศไทยในกระแสแห่งการพลวัตเช่นนี้ เราจำเป็นต้องเสริมสร้างสังคมไทยให้อยู่ดีมีสุข โดยใช้

กระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ร่วมกันของคนในชุมชนด้วยทุนทางทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน มีการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองอย่างเพียงพอ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกชุมชน บนพื้นฐานการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อมาทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในรูปแบบที่หลากหลายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์.2553 : 18) เพื่อเอื้ออำนวยให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วม

สนับสนุนการสร้างชุมชนเข้มแข็งเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกำหนดแนวทางและกิจกรรม การพัฒนาของชุมชนตามความเหมาะสมที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและเสริมสร้างสังคมไทยให้อยู่ดีมีสุข ด้วยวิถีปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้มุ่งไปสู่ความสุขที่เกิดจากความสมดุล ความพอประมาณอย่างมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันที่ดี เชื่อมโยงองค์กรชุมชนและผู้นำชุมชน โดยที่ชุมชนได้ใช้ศักยภาพด้านภูมิปัญญาและทรัพยากรภายในของตนเองที่สอดคล้องกับสถานการณ์ของชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ทำให้ชุมชนสามารถพัฒนากิจกรรมต่างๆ และเป็นชุมชนพึ่งพาตนเองได้ (กริชพัฒนภูวนา.2551: 8)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงตระหนักเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาต่อยอดให้แก่ชุมชนได้เกิดการพัฒนาชุมชนหรือยกระดับคุณภาพของคนชุมชนให้ดีขึ้น ซึ่งเมื่อผู้วิจัยได้ทำการศึกษาริบทพื้นของชุมชนในพื้นที่เมืองจังหวัดมหาสารคาม พบว่า พื้นที่ที่มีความเหมาะสมแก่การพัฒนาและควรแก่การนำมาศึกษาวิจัยในครั้งนี้คือ บ้านกุดซุย อำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดเพียงแค่ประมาณ 18 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านที่มีขนาดเล็ก มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 40 ครัวเรือน ประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้หลักมาจากการทำนาปี และประสบกับปัญหาทางสังคมและคุณภาพชีวิตตกต่ำในหลายๆ ด้านด้วยกัน เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาหนี้สินเงินกู้ยืมในระบบ ปัญหาการว่างงานหรือไม่มีงานทำ ปัญหาการเล่นอบายมุข ปัญหาเด็กและเยาวชนไม่ได้รับการศึกษาที่ดี ปัญหาการทิ้งยายถิ่นฐานเพื่อไปหางานทำในเมืองหลวง ปัญหายาเสพติดและปัญหาการขาดองค์ความรู้ของการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ เป็นต้น ตลอดจน เมื่อดูจากสถิติข้อมูลสำมะโนครัวเรือนในจังหวัดมหาสารคามแล้วพบว่าบ้านกุดซุยเป็นหมู่บ้านที่มีคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนต่ำที่สุดและยากจนที่สุดในเขตพื้นที่อำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคามฉะนั้นเพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาชุมชนและเสริมสร้างชุมชนให้

เกิดความเข้มแข็งและอยู่ดีมีสุข จนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนตามหลักแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง โดยผ่านกระบวนการทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข : กรณีศึกษาบ้านกุดซุย อำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคาม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของปัญหาและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขบ้านกุดซุย อำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขบ้านกุดซุย อำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขบ้านกุดซุย อำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ขอบเขตการวิจัย

1. พื้นที่วิจัย บ้านกุดซุย อำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคาม
2. ระยะการวิจัยการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ
 - 2.1 ระยะเตรียมการวิจัย (Pre-Research Phase)
 - 2.2 ระยะดำเนินการวิจัย (Research Phase)
 - 2.3 ระยะทดลองใช้และประเมินผล (Monitoring and Evaluation Phase)
3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 3.1 ประชากรตัวอย่างได้แก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านกุดซุย จำนวน 63 คน
 - 3.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ หัวหน้าครัวเรือน จำนวน 40 ครัวเรือน/คน กรรมการหมู่บ้าน จำนวน 13 คน และครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบล จำนวน 10 คน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เรื่องรูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข : กรณีศึกษาบ้านกุดซุย อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการศึกษาออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะเตรียมการวิจัย (Pre-research Phase) ระยะนี้เป็นระยะสร้างความรู้ ความเข้าใจเบื้องต้นแก่ชุมชน เพื่อให้มีความพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ศึกษาบริบทปัญหาของชุมชนและความต้องการในการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขของชุมชน ระยะดำเนินการวิจัย (Research Phase) ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยๆ ได้แก่ การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของปัญหา และความต้องการในการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขของชุมชน แล้วนำผลการวิเคราะห์มาร่างรูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขบ้านกุดซุย อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยจัดรูปแบบการสัมมนากลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นวางแผนกิจกรรม/แผนงาน/โครงการต่างๆ ที่ชาวบ้านและผู้ที่เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ ช่วยกันร่างขึ้น แล้วนำมาสู่เวทีประชาคมทั้งหมู่บ้านอีกครั้งเพื่อพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนา ก่อนนำไปทดลองใช้ในขั้นต่อไป และระยะทดลองใช้และประเมินผล (Monitoring and Evaluation Phase) เป็นขั้นตอนที่ประชาชนทุกครัวเรือนและนักวิจัยช่วยกันตรวจสอบข้อมูลที่เป็นผลการวิจัยว่าครบถ้วนและถูกต้องหรือไม่ และจัดเวทีชาวบ้านเพื่อนำเสนอผลการวิจัยมาเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับชุมชน รวมถึงการสานต่อให้ชาวบ้านนำผลการวิจัยไปดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนต่อไป

เครื่องมือในการวิจัย

ใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการวิจัยแบ่งออกเป็น 3

ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ใช้แบบสัมภาษณ์ โดยคำถามในการสัมภาษณ์จะเกี่ยวข้องกับการศึกษาบริบทของปัญหาและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข

ระยะที่ 2 ใช้รูปแบบระดมความคิด โดยนำประชากรและกลุ่มเป้าหมายและผู้ที่เกี่ยวข้องมาจัดสัมมนากลุ่ม เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมชุมชนอยู่ดีมีสุข

ระยะที่ 3 ใช้แบบสอบถาม 2 ฉบับ ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เพื่อประเมินความอยู่ดีมีสุขซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป จำนวน 8 ข้อ เป็นแบบกาเครื่องหมายถูกและเติมค่าลงในช่องว่าง ตอนที่ 2 ประเมินความอยู่ดีมีสุขประกอบด้วยข้อคำถาม 3 ด้าน คือ ด้านการเรียนรู้ที่เหมาะสม ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี จำนวน 18 ข้อ ด้านเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง จำนวน 13 ข้อ และด้านการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็ง จำนวน 17 ข้อ และแบบสอบถามความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขเป็นแบบประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีจำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการจัดกิจกรรม จำนวน 5 ข้อ ด้านเจ้าหน้าที่และวิทยากร จำนวน 5 ข้อ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก จำนวน 5 ข้อ และด้านคุณภาพโครงการฯ จำนวน 5 ข้อ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากสถิติเชิงพรรณนาและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) และการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยง

ความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้โดยทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างๆ ได้ลึกซึ้งเมื่อประเด็นใดได้วิเคราะห์แล้ว แต่ไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นเหล่านั้น

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐานประกอบด้วย ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. (Standard Deviation) และการสอบความแปรปรวนหลายตัวแปรตาม (MANOVA : Repeated Measure)

ผลการวิจัย

1. ศึกษาบริบทของปัญหาและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข บ้านกุดซุย อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า บริบทของปัญหาชุมชนส่วนใหญ่เป็นปัญหาทางสังคมและปัญหาทางคุณภาพชีวิต โดยปัญหาทางสังคมได้แก่ ความยากจน หลังเสร็จสิ้นฤดูกาลทำนา ชาวบ้านจะว่างงานและเล่นอบายมุขต่างๆ อาทิ เล่นการพนันไพ่ ไฮโล มวย และชอบเล่นหยกกันทุกครัวเรือน จนทำให้เกิดปัญหาเป็นหนี้สินในครัวเรือน อันนำไปสู่การกู้เงินนอกระบบขึ้นมาเขยวชนหนุ่มสาวส่วนหนึ่งในหมู่บ้านเมื่อจบการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นก็มักจะทิ้งถิ่นฐานไปทำงานต่างถิ่นและบางส่วนที่ไม่ได้ไปทำงานก็จะไม่เรียนหนังสือและมั่วสุมอบายมุข ติดยาเสพติด จากการศึกษาเก็บข้อมูล พบว่า ปัญหาของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นปัญหาสังคมและคุณภาพชีวิตได้แก่ ปัญหาการอ่านหนังสือไม่ออกและ เขียนไม่ได้คิดเป็นร้อยละ 4.00 ของประชากรปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมในสังคมคิดเป็นร้อยละ 12.00 ปัญหาการให้ความร่วมมือในการพัฒนาตนเองและสังคม คิดเป็นร้อยละ 15.00 ปัญหาประชาชนไม่มีความรู้เกี่ยวกับบทบาทของ

ตนเอง คิดเป็นร้อยละ 8.00 และปัญหาด้านการเกษตรพบว่า ขาดระบบชลประทาน ขาดเงินทุนและขาดรายได้เสริม เป็นต้น ส่วนความต้องการของชาวบ้านพบว่า ชาวบ้านต้องการความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเพื่อนำไปฝึกปฏิบัติ เพื่อสร้างรายได้เสริม ได้แก่ ต้องการเรียนรู้เรื่อง การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ มากที่สุดรองลงมาคือเรื่องการทำปุ๋ยชีวภาพ การเพาะเห็ดขอนขาวและเห็ดนางฟ้า การเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ ได้แก่ การเลี้ยงวัว การเลี้ยงกบ การเลี้ยงจิ้งหรีด การเลี้ยงปลาตก การเลี้ยงไก่พันธุ์สามสายเลือดและการเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมืองและการทำเกษตรอินทรีย์

2. สร้างรูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขบ้านกุดซุย อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคามจากการศึกษาความต้องการของชุมชน ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ปัญหาและความต้องการของประชาชน แล้วนำมาสร้างเป็นรูปแบบพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1. สร้างความสัมพันธ์ คือ ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของชุมชน 2. วิเคราะห์ปัญหา คือการพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการ 3.ทดลองและประเมินผลการใช้ คือติดตามผลของการใช้รูปแบบโครงการ 4. การคืนความรู้สู่ชุมชนคือการสร้างความรู้และทักษะความเป็นไปได้ของแนวทางแก้ไขปัญหากำหนดแผนงาน และการปฏิบัติงานตามแผนงานดังผลสรุปต่อไปนี้ 1) ความคิดริเริ่มของโครงการฯ ค่าเฉลี่ย 3.48 อยู่ในระดับปานกลาง 2) ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ค่าเฉลี่ย 3.33 อยู่ในระดับปานกลาง 3) ความเป็นไปได้ของวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ ค่าเฉลี่ย 4.07 อยู่ในระดับมาก 4) ทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องค่าเฉลี่ย 3.65 อยู่ในระดับมาก 5) ความเหมาะสมของวิธีดำเนินการ ค่าเฉลี่ย 3.87 อยู่ในระดับมาก 6) ชัดความสามารถของหัวหน้าโครงการฯค่าเฉลี่ย 3.21 อยู่ในระดับปานกลาง 7) ความคุ้มค่าของการใช้เงินงบประมาณค่าเฉลี่ย 3.95 อยู่ในระดับมาก 8) คุณค่าด้านการเพิ่มขีดความ

สามารถของชาวบ้านค่าเฉลี่ย 4.12 อยู่ในระดับมาก 9) คุณค่าในเชิงเศรษฐศาสตร์ค่าเฉลี่ย 3.88 อยู่ในระดับมาก 10) คุณค่าและประโยชน์ต่อหมู่บ้านและสิ่งแวดล้อมค่าเฉลี่ย 4.80 อยู่ในระดับมากที่สุด 11) คุณค่าทางด้านการพัฒนาวิชาการของท้องถิ่นค่าเฉลี่ย 4.20 อยู่ในระดับมาก 12) ความเป็นไปได้ของโครงการในช่วงเวลาที่เสนอค่าเฉลี่ย 3.45 อยู่ในระดับปานกลาง 13) ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ และหรือภาคเอกชนค่าเฉลี่ย 3.28 อยู่ในระดับปานกลางและผลค่าเฉลี่ยโดยรวม 3.79 อยู่ในระดับมาก จากผลการวิจัยพบว่า โครงการฯ มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีประเด็นการประเมินที่เหมาะสมระดับมากที่สุด จำนวน 1 ข้อ ความเหมาะสมระดับมาก จำนวน 7 ข้อ มีประเด็นความเหมาะสมระดับปานกลาง จำนวน 5 ข้อ

3. ทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขบ้านกุดซุย อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคามเมื่อนำตัวแปรตามทั้ง 2 ตัวแปรนี้ คือ ความอยู่ดีมีสุขและความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขทั้งก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการวิจัยมาทดสอบเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือ

ไม่ ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปรตามแบบวัดซ้ำ (MANOVA : Repeated Measure) มาทำการวิเคราะห์ที่โดยรวมระหว่างก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการวิจัยของกลุ่มเป้าหมาย 40 คราวเรือนโดยใช้ Multivariate Tests มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และจากผลการทดสอบพบว่า วิธี Pillai's Trace, Wilks' Lambda, และ Hotelling's Trace ได้ผลตรงกันทั้ง 3 วิธี มีค่า Sig. เท่ากับ .00 ซึ่งน้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ตั้งไว้คือ .05 แสดงว่าค่าเฉลี่ยโดยรวมของทั้ง 2 ตัวแปรคือความอยู่ดีมีสุขและความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขก่อนการเข้าร่วมโครงการวิจัยกับหลังการเข้าร่วมโครงการวิจัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนั้นจึงต้องทำการทดสอบเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการวิจัยทีละตัวแปร (Univariate Tests) พบว่า ค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการวิจัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้ง 2 ตัวแปรคือความอยู่ดีมีสุขและความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขโดยหลังการเข้าร่วมโครงการวิจัยสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการวิจัย ดังแสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความอยู่ดีมีสุขก่อนเข้าร่วมโครงการและหลังเข้าร่วมโครงการ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความอยู่ดีมีสุขและความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข ระหว่างก่อนและหลังการดำเนินการวิจัยของผู้เข้าร่วมโครงการ (n = 40)

ตัวแปร	$\bar{X}$ (ก่อนเข้าร่วมโครงการ)	S.D. (ก่อนเข้าร่วมโครงการ)	$\bar{X}$ (หลังเข้าร่วมโครงการ)	S.D. (หลังเข้าร่วมโครงการ)
ความอยู่ดีมีสุข	2.7	0.74	3.86	0.46
ความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมโครงการ	3.12	0.62	4.31	0.44

ดังนั้น จึงพบว่า หัวหน้าครัวเรือนมีความอยู่ดีมีสุขโดยรวมและเป็นรายด้านทั้ง 3 ด้านอยู่ในระดับมากได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมด้านเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งและด้านการบริหารจัดการชุมชนที่เข้มแข็งโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ความอยู่ดีมีสุขและความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขก่อนการเข้าร่วม

โครงการวิจัยกับหลังการเข้าร่วมโครงการวิจัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยหลังการเข้าร่วมโครงการวิจัยสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการวิจัย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผลการนำรูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขไปปฏิบัติ ทำให้ครัวเรือนเกิดผลดีทางด้านการลดค่าใช้จ่ายและการเพิ่มรายได้และทำให้มีความสุขความพึงพอใจมากขึ้นดังปรากฏตามตารางดังนี้

ตารางที่ 2 ความอยู่ดีมีสุขของชุมชนโดยรวมและเป็นรายด้าน

ความอยู่ดีมีสุขของชุมชน	M	SD	ระดับความอยู่ดีมีสุข
ด้านเทคโนโลยี ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ที่เหมาะสม	3.62	0.47	มาก
ด้านเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง	3.73	0.44	มาก
ด้านการบริหารจัดการชุมชนที่เข้มแข็ง	3.87	0.44	มาก
โดยรวม	3.74	0.45	มาก

อภิปรายผลการวิจัย

1. ศึกษาบริบทของปัญหาและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข พบว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550 : 2) ได้ให้ความหมายไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ว่าความอยู่ดีมีสุขคือการที่คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพทั้งจิตกายปัญญาที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวมและสัมพันธ์กันได้อย่างถูกต้องนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกับคนและระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นความอยู่ดีมีสุขจึงเป็นความสุขมวลรวมของมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์กับสรรพสิ่งที่อยู่รอบตัวและยังสอดคล้องกับแนวคิดของอมร สุวรรณนิมิต (2554 : 10) เนื่องจากความอยู่ดี มีสุขเป็นวาทกรรมใหม่ของการพัฒนาในยุคปัจจุบัน ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามความคิดเห็นของคนในชุมชนสาระหรือเนื้อหาความอยู่ดีมีสุขจึงเกี่ยวข้องที่เป็นความหมาย

และลักษณะของคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนความอยู่ดีมีสุขในชุมชนชุมชนน่าอยู่ความเข้มแข็งและการพึ่งตนเองของชุมชน ความหมายของความอยู่ดีมีสุขจึงมีลักษณะแตกต่างกันมีความหลากหลายขึ้นกับทัศนะการรับรู้ของระดับบุคคลสภาพของแต่ละท้องถิ่นหรือกล่าวได้ว่าปัจจัยสำคัญที่ ส่งผลให้เกิดชุมชนอยู่ดีมีสุขคือการใช้ชุมชนเป็นฐาน

2. รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของชุมชน 2) วิเคราะห์ปัญหา 3. ทดลองและประเมินผลการใช้ 4. การคืนความรู้สู่ชุมชน

2.1 ขั้นที่ 1 และ 2 พบว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิด สนธยา พลศรี (2545 : 87) กล่าวว่า วิธีการพัฒนาชุมชนนอกจากการให้การศึกษาแก่ชุมชนและการจัดระเบียบชุมชนแล้ว การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องดำเนินงานผ่านขั้นตอน 7 ขั้น ได้แก่ การศึกษาชุมชน การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน การจัดลำดับความต้องการของชุมชน การวางแผนเพื่อพัฒนาชุมชน การดำเนินการพัฒนาชุมชน การประเมินผล

การประมวลผล ซึ่งเป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้รู้ถึงสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

2.2 ขั้นที่ 3 และ 4 การศึกษาของประสิทธิ์ นิมิจินดา (2552: 142) พบว่า รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านอยู่ดีมีสุขเพื่อให้คนเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนาให้หมักยภาพพึ่งพาตนเองได้โดยผ่านกระบวนการดำเนินงาน 6 ขั้นตอน คือ 1) สำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชน 2) จัดทำแผนการเรียนรู้ 3) จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แต่ละกิจกรรม และสรุปบทเรียน 4) การทบทวนแผนการดำเนินงานเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ชัดเจน 5) นำไปสู่การเรียนรู้เพื่อพัฒนาและ 6) ยกองค์ความรู้ไปสู่การแก้ปัญหาและความสนใจของกลุ่มองค์กร

3. ทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขบ้านกุดซุย อำเภอมะนัง จังหวัดมหาสารคามพบว่าชุมชนกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่มีความอยู่ดีมีสุขโดยรวมและเป็นรายด้าน ทั้ง 3 ด้านได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมด้านเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งและด้านการบริหารจัดการชุมชนที่เข้มแข็งโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน เพิ่มขึ้นจากก่อนเข้าร่วมโครงการฯ ($p < .001$) และมีความพึงพอใจต่อโครงการฯ โดยรวมและเป็นรายข้ออยู่ในระดับมาก

3.1 ด้านการเรียนรู้ที่เหมาะสม ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีสอดคล้องกับผลการวิจัยของสม นาสะอาน (2554: 25) ได้ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนสู่พึ่งตนเอง กลุ่มทำเครื่องประดับทองเหลือง ตำบล นาฏ อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม พบว่า กลุ่มทำเครื่องประดับทองเหลืองเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้เป็น 3 ขั้น คือ การจัดฐานข้อมูลกลุ่ม ขั้นการเผยแพร่องค์ความรู้และแหล่งเรียนรู้ และขั้นสรุปบทเรียนและประเมินผลหลังการพัฒนาและกลุ่มได้นำเทคโนโลยีและภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้ส่งผลให้ผู้สนใจและเยาวชนได้เรียนรู้ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง นอกจากนั้นยังนำองค์ความรู้ที่ได้พัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นต่อไป

3.2 ด้านเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง

สอดคล้องกับผลการวิจัยของวิลาวัลย์ ศรีศิลป์ (2550: 87) ได้พัฒนากลยุทธ์ กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงสู่ความอยู่ดีมีสุขของชุมชนอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานีพบว่า กลยุทธ์การเตรียมความพร้อมสู่จุดหมาย กลยุทธ์หวังเข้าเป้าหมายด้วยข้อมูลเป็นปัจจุบัน กลยุทธ์ร่วมด้วยช่วยกันเรียนรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างหลากหลาย กลยุทธ์จัดสายนิเทศ ติดตามผลกระบวนการจัดการเรียนรู้และกลยุทธ์ก้าวสู่ความสำเร็จด้วยการประเมินผลและสร้างความภาคภูมิใจส่งผลให้ชุมชนบ้านผือเป็นชุมชนอยู่ดีมีสุขด้านเศรษฐกิจลดการพึ่งพาจากภายนอก เน้นการพึ่งตนเอง ช่วยให้ชีวิตครอบครัวมีความสุข ชุมชนเข้มแข็งและสังคมสงบสุข ชาวบ้านนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากกระบวนการเรียนรู้ไปปรับปรุงวิธีการดำเนินการพัฒนาอาชีพของตนเอง จนทำให้ลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว

3.3 ด้านการบริหารจัดการชุมชนที่เข้มแข็ง สอดคล้องกับผลการวิจัยของกานดา ทองคลองไทร (2549 : 66) ได้ออกแบบและพัฒนากิจการศึกษาศาสนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อวิสาหกิจชุมชนชายแดนไทย-พม่า พบว่าผู้ศึกษาอาชีพมีความสามารถในการวิเคราะห์และคิดได้อย่างมีวิจารณ์ญาณ สังเคราะห์และคิดอย่างสร้างสรรค์ สามารถแก้ปัญหาได้ มีทักษะในการประยุกต์และการแสดงความสามารถได้ โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่สำคัญ เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล การประชุมสัมมนา การทำแปลงสาธิตและการเผยแพร่ความรู้ จนชาวบ้านสามารถนิยามคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ว่าหมายถึงคนในชุมชนสามารถทำกิจกรรมร่วมกัน มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สภาพสังคมดี มีผู้นำชุมชนที่ดี คนในชุมชนให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วม มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นและอนุรักษ์ไว้และมีสภาพเศรษฐกิจที่ดี เกิดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนโดยตรงและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบที่จะช่วยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงอย่างสมดุลเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงได้

ข้อเสนอแนะ

1. ควรส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณการวิจัยให้แก่ักวิจัยรุ่นใหม่ให้มากขึ้นกว่านี้ เพราะจะได้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ทางวิชาการและการพัฒนาชุมชนให้เกิดการแพร่หลายและทั่วถึงมากกว่านี้

2. การวิจัยในครั้งนี้นี้ยังมีปัญหาและอุปสรรคอยู่บ้าง เพราะประชาชนและชุมชน ยังไม่เข้าใจบทบาทของนักวิจัยดีพอ อีกทั้งชาวบ้านยังมองว่าการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นเป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐไม่ใช่ของตน ดังนั้นต้องสร้างความเข้าใจที่ดีและเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมโดยให้ประชาชนในชุมชนเป็นศูนย์กลางให้มากที่สุด

3. รูปแบบที่ได้มานี้ อาจเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ด้วยก็ได้ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและบริบทของชุมชนนั้นๆ ด้วยว่ามีความคล้ายคลึงกันหรือต่างกันหรือไม่ ถ้าชุมชนใดมีความคล้ายคลึงกันกับชุมชนบ้านกุดซุย อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม งานวิจัยเรื่องนี้ก็จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนได้

เอกสารอ้างอิง

- กริชพัฒน์ ภูนา. (2551). รายงานข้อมูลพื้นฐานบ้านดอนมัน. มหาสารคาม : สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.
- กานดา ทองคลองไทร. (2549). การออกแบบและพัฒนากิจการอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อวิสาหกิจชุมชนชายแดนไทย-พม่า. สิงห์บุรี : สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดสิงห์บุรี.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2544). รัฐศาสตร์แนววิพากษ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์. (2553). การจัดการกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน. ค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2553, จาก http://sites.google.com/site/banrainarao/column/learn_commu.
- ประสิทธิ์ นิมจินดา. (2552). กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยใช้เศรษฐกิจชุมชน : กรณีศูนย์เรียนรู้ชุมชนโพธิ์มี. มหาสารคาม : คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- วิลาวัณย์ ศรีศิลป์. (2550). การวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างศักยภาพการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการจัดการเรียนรู้ในชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด. อุบลราชธานี : สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอุบลราชธานี.
- สนธยา พลศรี. (2545). ทฤษฎีและหลักการพัฒนากลุ่มชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์
- สม นาสะอ้าน. (2554). การพัฒนาสรูปแบบชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขในหมู่บ้านชนบทอีสาน. (วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุสิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย. นนทบุรี : เพชรรุ่งการพิมพ์
- อมรสุวรรณนิมิตร์. (2554). รูปแบบการเสริมพลังอำนาจองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อการพัฒนาชุมชนน่าอยู่. (วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุสิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น).

